

Шапарь Артем Олександрович,
кандидат юридичних наук
(Донецький державний університет
внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5327-701X>

Єлаєв Юрій Леонідович,
адвокат
(Рада адвокатів Дніпропетровської області,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7101-0730>

ЮРИДИЧНА ДОКТРИНА ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНЕ ГНОСЕОЛОГІЧНЕ (ЕПІСТЕМІОЛОГІЧНЕ) ДОСЛІДЖЕННЯ (ЧАСТИНА ДРУГА)

У статті продовжено гносеологічне (епістеміологічне) дослідження юридичної доктрини як джерела кримінального процесу. Здійснено теоретико-юридичне пізнання наукових концепцій українських та зарубіжних учених-юристів у галузі юридичної доктрини як джерела права, із урахуванням правового значення юридичної доктрини саме як джерела кримінального процесуального права. Розглянуто юридичну доктрину як вияв здатності людини до пізнання (у тому числі до пізнання сфери кримінального процесу). Досліджено фундаментальний та системний взаємозв'язок юридичної доктрини з іншими джерелами кримінального провадження, зокрема з рішенням Конституційного Суду України в певній конституційно-судовій справі.

Ключові слова: юридична доктрина; джерело права; форма права; правова доктрина; доктрина; джерело кримінального процесуального права; джерело кримінального процесу; джерело кримінального провадження.

Постановка проблеми. У XXI столітті невід'ємним елементом (складовою частиною) якісної юридичної освіти є наукове пізнання юридичної доктрини як джерела права, у тому числі як джерела кримінального процесуального права. Для особливої та спеціальної теоретичної підготовки майбутніх висококваліфікованих співробітників Національної поліції України та інших правоохоронних і правозастосовних державних органів та органів державної влади України важливого значення набуває фундаментальне дослідження юридичної доктрини як джерела кримінального процесуального права України, оскільки інші кримінальні процесуальні джерела можуть не бути дієвими в регулюванні кримінальних процесуальних відносин. Зокрема, проблемність нормативно-правового акта може бути усунена завдяки змісту доктрини як джерела кримінального процесуального права. Тому загальне дослідження юридичної доктрини як джерела кримінального процесуального права України є актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі юридична доктрина як джерело кримінального процесуального права є малодослідженою сферою пізнання кримінального провадження. Так, учені-юристи досліджують передусім такі джерела кримінального процесуального права, як нормативно-правовий акт і судовий прецедент. У науці кримінального процесу застосовуються

різні теоретичні підходи до пізнання особливостей нормативно-правових актів і судових прецедентів як джерел кримінального провадження. Зокрема, у цій статті здійснюється теоретико-юридичний аналіз концепції джерел кримінального процесуального права, авторами якої є О. А. Рябухіна, Ю. В. Циганюк. На їхню думку, закони та рішення судів є видами джерел кримінального процесуального права.

У свою чергу, саме юридична доктрина є окремим джерелом кримінального процесуального права, яке структурно складається з різноманітних теорій, фундаментальних наукових положень, використання яких у практиці кримінального провадження є необхідною умовою для законного, обґрунтованого, справедливого розгляду та вирішення кримінальних справ.

На сьогодні всезагальне та суттєве значення для фундаментального пізнання юридичної доктрини мають праці дослідників-юристів Р. Леже, Т. В. Садової, О. М. Сидоренко. У своїх роботах ці вчені-правознавці здійснювали переважно загальнотеоретичне пізнання юридичної доктрини як джерела права, проте без спеціального та деталізованого дослідження юридичної доктрини як безпосереднього джерела кримінально-процесуального права.

Наразі є необхідним здійснення юридичних досліджень у галузі кримінально-процесуальної доктрини (до того ж у сфері загальних положень доктрини кримінального провадження). Тому **метою цієї статті** є загальне гносеологічне (епістеміологічне) дослідження юридичної доктрини як джерела кримінального процесуального права України.

Убачається, що ця наукова стаття матиме теоретико-пізнавальне значення для дослідників загальних питань доктрини кримінального провадження та окремих (спеціалізованих) питань доктрини кримінального процесу й у сфері кримінально-процесуального регулювання: досудового розслідування кримінальних проступків, спеціального досудового розслідування, особливих режимів кримінального провадження тощо.

Виклад основного матеріалу. Поряд з теоріями (концепціями) наукового підходу щодо визнання юридичної доктрини як джерела права (у тому числі кримінально-процесуального права) в науці кримінального процесу є й інший науковий підхід, який хоч прямо й не заперечує юридичну доктрину як джерело кримінального процесуального права, то, принаймні, очевидно та однозначно не передбачає правову доктрину як джерело кримінального процесуального права. Таким гносеологічним (епістеміологічним) ученням є науковий підхід незаперечення доктрини як джерела права (у тому числі кримінально-процесуального права).

Так, на думку вчених-юристів О. А. Рябухіної, Ю. В. Циганюк, «у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) використовується вузький підхід розуміння кримінального процесуального законодавства – це система всіх упорядкованих законів, що врегульовують порядок кримінального провадження на території України, а також міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України» [1, с. 112]. Стосовно інших джерел кримінального процесуального права ці науковці-правознавці зазначають: «Рішення Європейського Суду з прав людини, постанови Пленуму Верховного Суду України, судові рішення Верховного Суду України, ухвалені ним після перегляду рішень судів у кримінальних справах, нормативні акти Кабінету Міністрів України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства

внутрішніх справ України, Державної прикордонної служби України, Державної податкової адміністрації слід уважати джерелами, які необхідно використовувати учасникам кримінального провадження, якщо в них містяться норми права, котрі не суперечать кримінальному процесуальному законодавству і/або ліквідовують його прогалини» [1, с. 112]. На наш погляд, у переліку джерел кримінального процесуального права України не вистачає юридичної доктрини як джерела цієї галузі права. До того ж юридична доктрина прямо та однозначно не заперечується як джерело кримінально-процесуального права України.

Необхідно зауважити, що юридичної доктрини як основного джерела кримінального процесуального права немає і в правових системах інших держав, зокрема в правовій системі Великобританії. Так, на думку науковця-правознавця Т. В. Садової, «основними джерелами сучасного кримінального процесуального права у Великобританії є: 1) прецедентне право (судові прецеденти, що створюються безпосередньо судами); 2) законодавчі акти Парламенту; 3) законодавство Європейського Союзу» [2, с. 223].

Варто звернути увагу на наукову концепцію всесвітньо відомого вченого-компаративіста Раймона Леже, який розглядає правову доктрину щодо ролі та впливу доктрини у правовій системі: «Безумовно, доктрина існує і в Англії: достатньо навести великі імена Блекстона та Бентама» [3, с. 78]. Цей дослідник у своїй праці «Великі правові системи сучасності» [3], окрім розмежування ролі та впливу доктрини у французькому та німецькому праві, з одного боку, і в англійському праві, з іншого боку, визначає правову аксіому, відповідно до якої: «Саме доктрина забезпечує синтез права, його критику, виявлення правових прогалин, а також сприяє різноманітними способами розробці законодавства» [3, с. 78–79]. Щодо з'ясування значного впливу доктрини в межах правових систем держав континентальної Європи необхідно врахувати думку вченого-юриста Р. Леже: «Якщо англійське право є правом суддів, то і французьке, і німецьке право більшою мірою являють собою професорське право» [3, с. 79].

Указаний факт свідчить про те, що саме юридична доктрина може бути одним із тих джерел кримінального процесуального права України (як держави романо-германської правової системи), яке буде правовою підставою для винесення кримінально-процесуальних рішень, що приймаються судовими та правоохоронними органами України за необхідності застосування принципу аналогії закону (частина 6 статті 9 КПК України [4]), у разі наявності недоліків у чинному кримінально-процесуальному законодавстві України.

О. М. Сидоренко стверджує, що в юридичній науці є і таке розуміння доктрини, відповідно до якого здійснюється пізнання «правової доктрини як вторинного джерела права» [5, с. 38]. Так, дослідник права зауважує: «Наука (правова доктрина), на наш погляд, вважається вторинним джерелом права. Оскільки вона роз'яснює чинне право, тлумачить його, на цій підставі сприяє подальшому його розвитку, а також виробляє для заповнення прогалин нові правові положення у зв'язку з вивченням життєвих явищ. Здобуті ж наукою правові положення, у свою чергу, можуть стати підставою вироблення норм звичаєвого або позитивного права, що є вже безпосереднім джерелом права» [5, с. 41].

Зазначена гносеологічна (епістеміологічна) концепція О. М. Сидоренко [5] є такою, на яку слід звернути увагу в межах науки кримінального процесу, адже фундаментальне (теоретичне) пізнання правового звичаю як джерела кримінального процесу може бути перспективним напрямом новітніх наукових

досліджень насамперед у: 1) взаємозв'язку: а) кримінального процесуального права України й історії держави та права України, історії держави і права зарубіжних держав; б) кримінального процесуального права України та міжнародного публічного права; в) кримінального процесуального права України і теорії держави та права, порівняльного правознавства; 2) сфері застосування правового звичаю та правової доктрини як історико-теоретичних джерел кримінального процесу на противагу всім іншим – законодавчо-судовим та міжнародно-правовим – джерелам кримінального процесу.

Водночас дослідження правового звичаю як джерела кримінального процесуального права буде сприяти розвитку юридичної доктрини (як джерела кримінального процесуального права), адже саме правова доктрина (у тому числі наукові праці вчених-правознавців минулих історичних епох) надає можливість простежити виникнення, зміну та еволюцію певного кримінально-процесуального правового звичаю як юридичного джерела. У будь-якому разі дослідження правового звичаю, юридичної доктрини (як джерел кримінального процесу) сприятиме формуванню багатоджерельності кримінального процесуального права, що можна вважати одним із напрямів еволюції кримінального процесу (як науки, як галузі права, як галузі законодавства), із урахуванням постійної динаміки розвитку суспільних правовідносин у сфері кримінального провадження в Україні як у правовій державі.

Слід указати, що доктрину в праві, зокрема у кримінальному процесуальному праві, можна досліджувати з урахуванням юридичного вчення французького просвітника Шарля Луї Монтеск'є, а саме визначати правову доктрину як «здібність людини до пізнання» [6, с. 165]. Тобто вивчати здібність (здатність) людини (вченого-юриста) до пізнання права як однієї із форм гуманістичної юридичної доктрини євро-американського (у тому числі французького) Просвітництва XVIII століття. Так, учений-просвітник у книзі «Про Дух Законів» керується принципом: «Людина у природному стані має не скільки пізнання, скільки здібність пізнання» [6, с. 165].

Зважаючи на цей тезис ученого-гуманіста Шарля Луї Монтеск'є, можна виявити якщо не прямий, то хоча б опосередкований зв'язок міжнародно-правових актів з кримінальним процесуальним правом України в науковому вимірі кримінально-процесуальної юридичної доктрини. Так, стаття 1 Загальної декларації прав людини, прийнятій 1948 року (далі – Загальна декларація), установлює правову норму, згідно з якою всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах; вони наділені розумом і совістю та повинні діяти один стосовно одного в дусі братерства [7]. Водночас згаданий міжнародний правовий акт передбачає особливі (спеціальні) права людини у сфері кримінального провадження та їх гарантії, зокрема: заборону безпідставного арешту, затримання (ст. 9 Загальної декларації); право на обґрунтованість пред'явленого людині кримінального обвинувачення, право на те, щоб справа стосовно людини була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом, на основі повної рівності (ст. 10 Загальної декларації); презумпція невинуватості (ч. 1 ст. 11 Загальної декларації); принцип набуття людиною правового статусу засудженого за вчинення злочину відповідно до національних законів або міжнародного права (ч. 2 ст. 11 Загальної декларації) [7].

Усі вказані вище права людини у сфері кримінального провадження та їх гарантії забезпечуються конституційним та законним правом на оскарження

(перегляд) судових рішень у кримінальному процесі в апеляційному і/або в касаційному порядку. Тому необхідно звернути увагу на Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі № 3-208/2018 (2402/18) за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Рішення) [8]. Згідно з резолютивною частиною цього Рішення [8], вирішено визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), положення частини другої статті 392 КПК України щодо унеможливлення окремого апеляційного оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою, постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті.

Так, у Рішенні [8] застосування кримінально-процесуальної доктрини вбачається у створенні, формуванні та формулюванні нової дефініції кримінального процесуального права України, а саме «акти міжнародного права» (пункт 2.2 Рішення). До того ж указана юридична категорія (дефініція) чітко визначається шляхом зазначення переліку цих актів міжнародного права (в частині реалізації права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності в кримінальному процесі), що має відповідати також вимозі стосовно доступності правосуддя (пункт 2.3 Рішення). Актами міжнародного права, відповідно до Рішення [8], є такі юридичні акти: Загальна декларація прав людини 1948 року (стаття 8) [7], Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року (стаття 14) [9], Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (стаття 6) [10], Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 1985 року (пункт 4) [11].

З огляду на формально-логічний метод тлумачення тексту Рішення [8] убачається одночасне застосування декількох наукових підходів (способів тлумачення права) до визначення дефініції «акти міжнародного права» (пункт 2.2 Рішення), а саме:

а) широкий (загальнотеоретичний) науковий підхід до визначення дефініції «акти міжнародного права» (пункт 2.2 Рішення), тобто без вказівки на певні, конкретні юридичні акти;

б) вузький (конкретно спеціалізований) науковий підхід до визначення категорії актів міжнародного права (пункт 2.3 Рішення), тобто з наявною вказівкою на певні, конкретні юридичні акти.

У свою чергу, зважаючи на практичне застосування юридичної доктрини у зв'язку з Рішенням [8], слід зазначити про окрему думку судді Конституційного Суду України І. Д. Сліденка стосовно Рішення Суду від 13 червня 2019 року [12]. Так, суддя І. Д. Сліденко для обґрунтування своєї окремої думки застосовує правову доктрину, що за формально-логічною ознакою (критерієм) виражається у текстовому викладі: 1) через низку прямо та однозначно доктринальних наукових дефініцій, наприклад, доктринальні вади Рішення, концептуально-доктринальний підхід; 2) через низку безпосередньо доктринальних наукових термінів, зокрема заперечення щодо застосованої концепції, заперечення щодо концепції Рішення; 3) через філософсько-правові доктринальні наукові формули, а саме: а) застосована абстрактно-теоретична аргументація має суб'єктивний та відносний характер і не відображає сутнісних сторін справи; б) субстанційно-онтологічний аналіз необхідний для визначення помилок, недоліків та недосконалостей, які є в Рішенні.

Крім текстово-лінгвістичного (за формою) та сутнісно-логічного (за змістом) застосування юридичної доктрини під час складання (формулювання, структурування) окремої думки судді І. Д. Сліденка [12], правова доктрина застосовується також шляхом використання безпосередньо кримінально-процесуальної доктрини стосовно дослідження правового змісту вказаного Рішення [8] як юридичного документа, що має формальні ознаки в тексті Рішення [8], тобто через уживання процесуальних (у тому числі кримінально-процесуальних) наукових дефініцій, а саме: 1) розуміння апеляції; 2) межі та обсяг апеляційного оскарження; 3) право на апеляційне оскарження і право на судовий захист фактично ототожнюються; 4) апеляція не є абсолютною та необмеженою; 5) апеляція має певні межі; 6) скарги на ухвали про продовження строку тримання під вартою.

До того ж необхідно звернути увагу на те, що вказані правові терміни, які використовуються під час обґрунтування окремої думки судді І. Д. Сліденка [12], є суто науковими юридичними визначеннями, оскільки законодавець у тексті КПК України [4] застосовує інші юридичні (легальні) дефініції, що за своїм змістом повністю відповідають правовим (науковим) категоріям. Проте такі юридичні дефініції (наукові категорії) за лінгвістичним формулюванням відрізняються від зазначених вище правознавчих (легальних) визначень. Зокрема, КПК України [4] прямо визначає правознавчі (легальні) мовні конструкції: апеляційна скарга, межі апеляційної скарги, межі апеляційних вимог.

Про застосування фундаментально-теоретичного наукового підходу (методу) під час складання (формулювання, структурування) окремої думки судді І. Д. Сліденка [12] свідчить і той факт, що в цьому процесуальному акті (судовому документі) наявне посилання на таку гуманістично-правову доктринальну тезу (наукове визначення), як «свобода є фундаментальною цінністю».

Саме такий приклад застосування юридичної доктрини в правовій практиці щодо конституційно-судового тлумачення законодавчих норм у сфері кримінального процесу підтверджує, що в цьому разі індивідуальний правовий акт (окрема думка судді Конституційного Суду України), з одного боку, формалізує юридичну доктрину як власне окрему думку судді щодо певної конкретної судової справи, а з іншого – власне юридична доктрина є змістовним (сутнісним) правовим фундаментом для окремої думки судді щодо певної конкретної судової справи. Тому маємо змогу здійснювати подальші наукові дослідження правового інституту окремої думки судді, зокрема у кримінальному провадженні, у формально-юридичній сфері (як індивідуального правового акта), у змістовно-правовій сфері (як зовнішньої форми вираження сутності юридичної доктрини), а також в аксіологічно-правовій сфері (як юридична фіксація (закріплення) певних юридичних фундаментальних цінностей).

Указаний гносеологічний (епістеміологічний) зв'язок юридичної доктрини як джерела права, зокрема кримінального процесуального права України, відображається в послідовній динаміці юридичних дефініцій: від суто загальнофілософських категорій до спеціальних правових норм та правових інститутів (у тому числі у сфері кримінального провадження). Унаслідок цього підтверджується загальна формула генезису юридичної доктрини, що має такі стадії: здатність пізнання – розум – норми-принципи права (до того ж і норми-принципи кримінального процесуального права), які закріплені у джерелах конституційного права, у міжнародних правових актах. Зазначені норми-принципи

права в національному праві (у правовій системі та системі права певної держави) еволюціонували від норм права до правових інститутів, зокрема від норм конституційного права України до кримінально-процесуальних правових інститутів у межах кримінально-процесуального права України як однієї з галузей національного публічного права України.

Висновки. Юридична доктрина як джерело кримінального процесуального права має суттєве значення для науки кримінального процесу у сферах: 1) дослідження новітніх наукових теорій (учень, концепцій) у галузі кримінального провадження, які створені зарубіжними колегами-правознавцями; 2) фундаментального пізнання кримінально-процесуального права іноземних держав шляхом ознайомлення з думками професорів-юристів відповідних наукових установ близького та далекого зарубіжжя щодо кримінально-процесуальних правових інститутів та норм у державах, право яких вони досліджують, що буде сприяти розвитку: а) спеціального порівняльного правознавства в Україні в частині наукового пізнання кримінального процесу іноземних держав у цілому та окремих його правових інститутів та норм; б) спеціальної частини кримінального процесу України щодо наукового пізнання джерел кримінального процесуального права відповідних іноземних держав (до того ж і шляхом застосування гносеологічних (епістеміологічних) методів дослідження права) українськими вченими-дослідниками у сфері кримінального провадження; в) теоретико-юридичних досліджень (загальних та спеціальних) юридичної доктрини як джерела кримінального провадження.

Юридична доктрина як джерело кримінального процесуального права дає змогу вирішити колізії та усунути недоліки кримінального процесуального законодавства під час регулювання кримінальних процесуальних відносин.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в дослідженні: 1) впливу юридичної доктрини на процедурну діяльність учасників кримінального процесу та правові відносини між ними залежно від певної стадії кримінального провадження; 2) юридичної доктрини як окремого елемента системи джерел кримінального процесуального права, що регулює кримінально-процесуальну діяльність і правові відносини між учасниками кримінального процесу, які виникають у сфері кримінального провадження взагалі та на певних його процедурних стадіях.

Список використаних джерел

1. Рябухіна О. А., Циганюк Ю. В. Система кримінального процесуального законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 10-1. Том 2. С. 110–113.
2. Садова Т. В. Джерела кримінального процесуального права Англії і Уельсу. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. № 3. С. 220–229.
3. Раймон Леже. Великие правовые системы современности : научное издание. 3 изд., перераб., перевод с французского. ООО «Волтерс Клувер».
4. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
5. Сидоренко О. М. Правова доктрина як вторинне джерело права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 38–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2006_29_8 (дата звернення: 08.06.2021).
6. Монтескьє Шарль Луї. Избранные произведения. М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. 800 с.
7. Загальна декларація прав людини (1948 року). *Голос України*. 2008. 10 груд. (№ 236).

8. Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі № 3-208/2018 (2402/18) за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 4. С. 103.
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року: ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19.10.1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 08.06.2021).
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. *Голос України*. 2001. 10 січ. (№ 3).
11. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.06.2021).
12. Окрема думка судді Конституційного Суду України Сліденка І. Д. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кримінального процесуального кодексу України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2019. № 4. С. 126.

References

1. Riabukhina, O. A., Tsyhaniuk, Yu. V. (2014). Systema kryminalnoho protsesualnoho zakonodavstva [The system of criminal procedural legislation]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurysprudentsiia*. № 10-1. Tom 2. S. 110–113 [in Ukrainian].
2. Sadova, T. V. (2017). Dzherela kryminalnoho protsesualnoho prava Anhlii i Uelsu [Sources of criminal procedural law of England and Wales]. *Visnyk Chernivetskoho fakultetu Natsionalnoho universytetu «Odeska yurydychna akademiia»*. № 3. S. 220–229 [in Ukrainian].
3. Rajmon Lezhe. Velikie pravovye sistemy sovremennosti : nauchnoe izdanie [Great Legal Systems of Modernity: Scientific Edition]. 3 izd., pererab., perevod s francuzskogo. OOO «Volters Kluver» [in Russian].
4. Kryminalnyi protsesualnyi Kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku № 4651-VI [Criminal Procedural Code of Ukraine of April 13, 2012 № 4651-VI]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. St. 88 [in Ukrainian].
5. Sydorenko, O. M. (2006). Pravova doktryna yak vtorynne dzherelo prava [Legal doctrine as a secondary source of law]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. Vyp. 29. S. 38–43. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2006_29_8 (data zvernennia: 08.06.2021) [in Ukrainian].
6. Montesk'e SHarl' Lui. (1955). Izbrannye proizvedeniya [Izbrannye projection]. M.: Gosudarstvennoe izdatel'stvo politicheskoy literatury. 800 s. [in Russian].
7. Zahalna deklaratsiia prav liudyny (1948 roku) [General Declaration of Human Rights (1948)]. *Holos Ukrainy*. 2008. 10 hrud. (№ 236) [in Ukrainian].
8. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 13 chervnia 2019 roku № 4-r/2019 u spravi № 3-208/2018 (2402/18) za konstytutsiinoiu skarhoiu Hlushchenka Viktora Mykolaiovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyny druhoi statii 392 Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 13, 2019 № 4-r/2019 in case № 3-208/2018 (2402/18) under the constitutional complaint of Glushchenko Viktor Nikolaevich regarding compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of part of the second Article 392 of the Criminal Procedural Code of Ukraine]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy*. 2019. № 4. S. 103 [in Ukrainian].
9. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava 1966 roku [International Pact on Civil and Political Rights 1966]: ratyfikovano Ukazom Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainskoi RSR № 2148-VIII vid 19.10.1973 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (data zvernennia: 08.06.2021) [in Ukrainian].
10. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950]. *Holos Ukrainy*. 2001. 10 sich. (№ 3) [in Ukrainian].
11. Deklaratsiia osnovnykh pryntsypiv pravosuddia dlia zhertv zlochyv ta zlozhyvannia vladoiu, pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu Orhanizatsii Obiednanykh Natsii 1985 roku [Declaration of the basic principles of justice for victims of crimes and abuse of power adopted by the United Nations General Assembly of 1985]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (data zvernennia: 08.06.2021) [in Ukrainian].

12. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Slidenka I. D. stosovno Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinoiu skarhoiu Hlushchenka Viktora Mykolaiovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) polozhen chastyny druhoi statti 392 Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy [Separate opinion of the judge of the Constitutional Court of Ukraine Perevadenka I. D. Regarding the decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the Constitutional complaint of Glushenko Viktor Nikolayevich on the constitution of the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the provisions of part of the second Article 392 of the Criminal Procedural Code of Ukraine]. Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. 2019. № 4. S. 126 [in Ukrainian].

Shapar Artem,

PhD in Law

(Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5327-701X>

Yelaiev Yury,

Lawyer

(Council of Advocates of Dnipropetrovsk region, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7101-0730>

JUDICIAL DOCTRINE AS A SOURCE OF CRIMINAL PROCEDURE LAW OF UKRAINE: GENERAL GNOSEOLOGICAL (EPISTEMIOLOGICAL) RESEARCH (PART TWO)

In this scientific article, the continuation of the gnoseological (epistemological) research of legal doctrine as a source of criminal proceedings is carried out. In this scientific work, theoretical perception of scientific concepts of Ukrainian and foreign legal scholars in the field of legal doctrine as a source of law (in general), taking into account the legal significance of legal doctrine as a source of criminal procedural law (in particular) is carried out. In this scientific work, the attention is paid to the research of the fundamental and systemic relationship of legal doctrine with other sources of criminal proceedings (in particular, with the Decision of the Constitutional Court of Ukraine on a particular constitutional and judicial case). The text of this scientific article studies, inter alia, the fundamental and systemic relationship of Legal Doctrine with Separate Opinion of the Judge of the Constitutional Court of Ukraine (in a particular constitutional and judicial case), as sources of criminal procedural law of Ukraine. At the same time, the peculiarities of constitutional and judicial legal regulation in the field of criminal proceedings and in combination with the study of theoretical and legal and philosophical and legal bases (foundations) of the abovementioned two sources of criminal process in Ukraine are taken into account. The scientific knowledge of the theoretical and legal and philosophical and legal relationship of the Legal Doctrine with the Separate Opinion of the Judge of the Constitutional Court of Ukraine (as sources of criminal procedural law of Ukraine) is carried out with consideration of the scientific and theoretical features, specified in the text of Separate Opinion of the Judge of the Constitutional Court of Ukraine of legal (in particular, philosophical and legal, doctrinal and legal, general and legal, criminal and procedural) definitions. In the text of this scientific article, the attention is paid to the humanistic legal doctrine on which the acts of international law in the field of human rights (in particular, human rights in the field of criminal procedure) are based. In this scientific article, the attention is paid to legal doctrine as a manifestation of a person's ability to learn (including knowledge of the sphere of criminal process).

Key words: legal doctrine; source of law; form of law; law doctrine; doctrine; source of criminal procedural law; source of criminal process; source of criminal proceedings.

Надіслано до редколегії 08.07.2021
Рекомендовано до публікації 15.07.2021